

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชมีบทบาทในสังคมไทยในหลากหลายฐานะ ดังที่นฤนาท ตูเมธิ (อ้างถึงในสมบัติ จำปาเงิน, ๒๕๔๔: ๔๐) ได้กล่าวบทร้อยกรองประกาศความเป็นอัจฉริยะของท่านไว้ว่า

“คือรัฐบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ผู้จงรัก	คือเสนาหลักประชาธิปไตยในสยาม
คือประธานรัฐสภาสง่างาม	คือนายกที่สืบสามนามเลื่องลือ
คือปราชญ์แห่งรัตนโกสินทร์	คือศิลปินแห่งชาติประกาศชื่อ
คือครูในธรรมชาติผู้ฝากฝีมือ	คือนักประพันธ์นามระบือชื่อก้องทศ
คือนักหนังสือพิมพ์ผู้กล้าหาญ	คือศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยมากมายศิษย์
คือนักพูดคือนักเขียนคือนักคิด	คือหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเอย”

จากคำสวดดีข้างต้นจะเห็นได้ว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชมีบทบาทในสังคมไทยในหลากหลายฐานะ ในฐานะนักการเมือง ท่านเคยได้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองถึง ๒ ตำแหน่ง กล่าวคือ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ ๑๓ ของประเทศไทย ในฐานะศิลปิน ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดชินธรรมศาสตร์ อันเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในสังคมไทย

ส่วนในฐานะนักเขียน ท่านเป็นผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์สยามรัฐขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๙๓ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์คุณภาพของไทยฉบับหนึ่งของไทย นอกจากนี้ท่านยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ ซึ่งท่านได้รับรางวัลอันทรงเกียรตินี้เป็นท่านแรก ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าผลงานวรรณกรรมของท่านนั้นมีคุณค่าเป็นอย่างมาก ดังที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๔๕: ๓๒) ได้กล่าวชื่นชมลีลาในงานเขียนในหนังสือพิมพ์ของท่านไว้ว่า

“ลีลาการเขียนของพลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งใช้ความรู้แลความสามารถในการใช้ภาษาไทย ความรอบรู้ในเรื่องศิลปะ วรรณคดี วัฒนธรรม ปรัชญา ทางศาสนาและการเมืองของทั้งทางตะวันออกและตะวันตก

มาประกอบการเสนอข้อคิดเห็น ทำให้คอลัมน์เหล่านี้แตกต่างไปจากคอลัมน์ทางการเมืองของหนังสือพิมพ์โดยทั่วไป”

นอกจากนี้ยังมีบุคคลอีกหลายท่านที่ชื่นชมลีลาในงานเขียนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ประชา ดุลยธรรม (ม.ป.ป., ๒๖๔ – ๒๖๕) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่น ๓ ประการในงานวรรณกรรมของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ไว้ว่า

๑. ภาษา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้มีความสามารถทางภาษามาก จัดอยู่ในชั้นเป็นนายของภาษาคือใช้ถ้อยคำต่าง ๆ ได้ดั่งใจนึก และทางด้านผู้ฟังหรือผู้อ่านสามารถรับ การสื่อสารนั้นได้ทันที

๒. ลีลาการเขียน ลีลาการเขียนหรือท่วงทำนองการเขียนนั้น งานเขียนของคุณคึกฤทธิ์ให้ความรู้สึกเป็นกันเอง ให้ภาพพจน์แก่ผู้อ่านได้ชัดเจน...ความพอเหมาะของการใช้ภาษากับความพอดีของลีลาการเขียน คือความสำเร็จในด้านรูปแบบของงานเขียนที่คุณชายพึงได้รับการยกย่อง

๓. เนื้อหาที่เขียน เนื้อหาที่เขียนของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ถูกนำมาตีแผ่ในโอกาสที่เหมาะสม ไม่ย่ออยู่กับที่หรือกินบุญเก่า

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ หรือส. ศิวรักษ์ (๒๕๓๙: ๘๕) ก็ได้กล่าวชื่นชมงานเขียนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ผมยอมรับได้ก็ หนึ่ง เขาเป็นคนเขียนหนังสือดี ผมว่าอันนี้ไม่มีใครเทียบ ใช้ความสามารถในการเขียนหนังสือแยกแยะเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย สนุก มีพรสวรรค์ ในการเขียนหนังสือ เขียนได้ทั้งร้อยแก้วร้อยกรอง มีประเด็น ตีวฒนธรรมไทยแตก เขียนวฒนธรรมฝรั่งแตก อันนี้เขาเก่ง”

ทองแถม นาถจำนงและศิริวรรณ สุขวิเศษ (๒๕๓๘: ๗๘) ได้กล่าวถึงความสามารถของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในฐานะนักเขียนไว้ว่า

“ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชนั้นเป็นนักเขียนที่มีบุญ เขียนอะไรคนก็อยากอ่าน เพราะท่านผู้นี้มีท่วงทำนองเขียนที่ยั่วให้อ่าน คืออ่านไม่เบื่อ”

ผลงานทางวรรณกรรมของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชมีทั้งงานเขียนที่เป็นประเภท สารคดีและบันเทิงคดีถึง ๑๔๖ เรื่อง โดยที่ทองแถม นาถจำนงและศิริวรรณ สุขวิเศษ (๒๕๓๘: ๑๑๐) ได้จำแนกงานเขียนของท่านออกเป็น ๑๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑. หนังสือประเภทสังคม เช่น ข้อคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับประชากร เมืองไทย กับคึกฤทธิ์ วิทยุรุ่น เป็นต้น
๒. บทความและบทวิจารณ์ เช่น สยามรัฐหน้า ๕ ช้างนอกนา รู้ไว้ใช้ว่า เป็นต้น
๓. ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทย ประเพณีการตาย พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น
๔. ประเภทเรื่องแปล เช่น ราโชมอน นางนวล เป็นต้น
๕. ประเภทการศึกษา เช่น การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม เป็นต้น
๖. ประเภทศาสนา เช่น คึกฤทธิ์กับพระพุทธศาสนา เข็นและนิกายวัชรยาน วิวาทะระหว่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับพุทธทาสภิกขุ เป็นต้น
๗. ประเภทประวัติศาสตร์ เช่น กฤษฎากินหารอันบดบังมิได้ พม่าเสียเมือง ยิว เป็นต้น
๘. ประเภทเศรษฐกิจ เช่น การธนาคารพาณิชย์ การบริหารกับการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นต้น
๙. ประเภทสารคดี เช่น เมืองมายา ครอบจักรวาล คนกับสวน เป็นต้น
๑๐. ประเภทการเมือง เช่น มลายูรำกรีช ถอดหัวโขน สงครามฝิ่น เป็นต้น
๑๑. ประเภทนวนิยาย เช่น ชูสีไทเฮา สี่แผ่นดิน หลายชีวิต เป็นต้น
๑๒. ประเภทเรื่องสั้น เช่น รวมเรื่องสั้นคึกฤทธิ์ หยาดหนึ่งของทะเล เป็นต้น

เท่าที่ผ่านมาได้เคยมีผู้สนใจศึกษางานวรรณกรรมของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มาบ้างแล้ว เช่น

การวิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิต ของสมพร มั่นตะสูตร ปริญญาทิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปีพ.ศ.๒๕๒๒ เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยายทั้งสองเรื่องในส่วนของเนื้อหา และกลวิธีการนำเสนอ

การวิเคราะห์เรื่องสั้นของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ของสุภา ศาตวรรณ ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปี พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบในเรื่องสั้นชุด "เรื่องสั้นคึกฤทธิ์" ทั้งในส่วนของ เนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอ

การศึกษาคอความคอลัมน์ "ข่าวไกลนา" และคลื่นได้นำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ของสมจิต พันธุ์เหล็ก ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปี พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นการศึกษาเนื้อหาและการใช้ภาษาใน คอลัมน์ทั้งสองคอลัมน์ดังกล่าว

มิตินึกคิดของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช: ศึกษาจากคอลัมน์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ (พ.ศ.๒๔๙๓ - ๒๕๓๘) ของสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นการศึกษาองค์ความคิดทางการเมืองของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชผ่านการเขียนงานลงคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐตั้งแต่ในปี พ.ศ.๒๔๙๓ - ๒๕๓๘

ความคิดทางการเมืองในวรรณกรรมไทย: ศึกษากรณีนวนิยายเรื่องสี่แผ่นดินของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ของสุวิมล อิศระธนาชัยกุล วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นการศึกษาทัศนคติทางการเมืองของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผ่านงานวรรณกรรมเรื่องสี่แผ่นดิน

จากการศึกษาผลงานวรรณกรรมของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชที่ผ่านมาจะพบได้ว่า งานเขียนเชิงวิชาการของท่านยังไม่ได้รับการศึกษามากนัก ทั้งทั้งงานในกลุ่มดังกล่าวเป็นงานเขียน กลุ่มใหญ่ของท่าน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษางานเขียนเชิงวิชาการของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และจากการแบ่งประเภทงานวรรณกรรมของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่างานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของท่านมีความน่าสนใจอยู่มาก ดังที่ ทองแถม นางจ่านองและศิริวรรณ สุขวิเศษ (๒๕๓๘: ๑๐๘) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของท่านไว้ว่า

“ด้วยเหตุที่ท่านเป็นผู้ไม่เคยหยุดนิ่ง และมีมุขที่
กว้างขวางแตกต่างออกไป งานเขียนของท่านจึงมักทัน
สมัยเหตุการณ์และถึงบางสิ่งบางอย่างให้ผู้อ่านฉุกคิดเองได้
หรือไม่เช่นนั้นท่านก็อาจนำเอาเรื่องราวเก่า ๆ เหตุการณ์

ในประวัติศาสตร์ หรือเรื่องจากตำนานและวรรณคดีในสมัย
ก่อน นำมาปรับปรุงประยุกต์ขึ้นใหม่เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย"

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษางานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้วิจัยพบว่างานเขียนชุดดังกล่าวมีลักษณะเด่นทางด้านกรเล่าเรื่องและการใช้ภาษาเป็นอย่างมาก งานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องที่แสดงทัศนคติของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในฐานะผู้เล่าเรื่องและศึกษาการใช้ภาษาที่มีลีลาเฉพาะของผู้เขียนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นสำคัญ

จุดมุ่งหมายในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องที่แสดงทัศนคติของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในฐานะผู้เล่าเรื่อง
๒. เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่มีลีลาเฉพาะตัวของผู้เล่าเรื่อง
๓. เพื่อศึกษาความโดดเด่นของงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

สมมุติฐานในการวิจัย

กลวิธีการเล่าเรื่องที่แสดงทัศนคติของผู้เล่าเรื่องและการใช้ภาษาที่มีลีลาเฉพาะตัวทำให้ งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีความโดดเด่นในฐานะงานที่ให้ ทั้งความรู้และความบันเทิง

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง งานวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความรู้แก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษางานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชที่ได้เขียนต่อเนื่องกันในหนังสือพิมพ์สยามรัฐและได้นำมารวมเป็นเล่มเพื่อเผยแพร่ จำนวน ๖ เรื่อง ประกอบไปด้วย

๑. กฤษฎาภินิหารอันบดบังมิได้
๒. โครงกระดุกในตู้
๓. ฉากญี่ปุ่น
๔. พม่าเสียเมือง
๕. ฝรั่งเศสคืนนา
๖. ยิว

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. กำหนดโครงร่างการวิจัย
๒. รวบรวมข้อมูลงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
๓. จำแนกและวิเคราะห์ข้อมูล
๔. สรุปผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เห็นถึงกลวิธีการเล่าเรื่องในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
๒. ทำให้เห็นถึงการใช้ภาษาที่มีลีลาเฉพาะตัวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
๓. ทำให้เห็นถึงลักษณะเด่นในงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
๔. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องและการใช้ภาษาในงานเขียนประเภทอื่น ๆ ต่อไป